

Ποσαχῶς τὸ ἐξ ἀφαίρεσεως. — Ἀλλὰ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος δεῖ σημειωθῆναι τί ἔστιν ἡ ἀφαίρεσις. Μία μὲν γάρ ἔστιν ἡ τοῦ ακινόλου ἀπὸ τοῦ μερικοῦ, καὶ αὕτη ἔστι κοινὴ πάσῃ οὐσίᾳ. Ἐτέρα ἀφαίρεσις ἔστιν ἡ τοιούτου ὑποκειμένου ἀπὸ τῶν συμβεβηκότων, ὑποκειμένου μέντοι γε ἀφορίζοντος ἔχυτῷ τοιούτῳ συμβεβηκότα, καὶ ἡ τοιαύτη ἀφαίρεσις δύναται εἶναι ἐν ταῖς αἰσθηταῖς οὖσίαις, διότι ὁ ἀνθρωπος, ἢ ὁ ἵππος, πρότερα ἔντα κατὰ τὴν φύσιν τῶν αἰσθητῶν ποιοτήτων, δύνανται νοεῖσθαι, μὴ νοῶμένων τῶν αἰσθητῶν ποιοτήτων.

Ἄλλη, ἀφαίρεσις θεστὸν τὸν τοιούτου προτέρου ἀπὸ τῶν ὑπέρων, ὅπερ κατὰ τὸ εἶναι συγενεγμένον ἔστι συμβεβηκόσιν, οὐ μέντοι γε ἀφορίζει ἔχυτῷ ἐν τῷ εἴναι τὸ πρότερον ἐκεῖνο, καὶ αὕτη ἔστιν ἡ μαθηματικὴ ἀφαίρεσις· ἡ γάρ γραμμὴ, καὶ ἡ ἀριθμὸς καὶ τὰ ἄλλα μαθηματικὰ ἐν τῷ εἴναι συγενεγμένῳ εἰσὶ ταῖς αἰσθηταῖς ποιότησιν καὶ κατὰ τὴν φύσιν πρότερά εἰσὶν αὐτῷ, καὶ σὺντὶ ταύταις ἀφορίζουσιν.

Ἐπερσοῦ δὲ ἔστι τὸ θεῖον, ὃ κατὰ τὸ εἶναι κεχώρισται τῶν αἰσθητῶν, καὶ περὶ τούτου τοῦ θείου δύντος, ὥσπερ εἰσὶν αἱ χωρίσται οὖσίαι, θεωρεῖ ἡ μετὰ τὰ φυσικὰ, τὴν οὐσίαν ἡ θεία ἐπιστήμη. Καὶ ἐάν εἴποις, διτι ἐκεῖ πολλαῖς διορίζεται περὶ τῶν ἄλλων δυντῶν, ἥτις ἐστίν, διτι ἡ ἐπιστήμη ἐκείνη θεωρεῖ περὶ τοῦ δυντος τοῦ διν, καὶ ἀκολούθως ἔχει ἀρχοειδῶς θεωρεῖν καὶ προτργουμένως περὶ τῶν πρώτων δυντῶν, διπερ εἰσὶν αἱ χωρίσται οὖσίαι· καὶ διὰ τοῦτο παρωνόμασται θεία ἡ θεολογική, διότι περὶ τοῦ θείου εἴγας θεωρεῖ, | τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἡ σκοπεῖ, τελείωτος θεωρεῖ διὰ τὰς χωρίστας οὖσίας.

Οὗτοι τοίνυν δῆλοι ἔστιν, διτι τρεῖς εἰσὶν ἐπιστήμαις θεωρητικαὶ τοιούτους. Καὶ λέγονται ἐπιστήμαις θεωρητικαί, διότι εἰσὶ περὶ τῶν δυντῶν τῶν ὑψηλῶν θεωρουμένων, καὶ διτι εἰσὶ διὰ τὸ ἐπιστασθαι μόνον, καὶ σύγιται διὰ τοντα εἰνέργειαν.

Περὶ τῶν πρακτικῶν καὶ ποιητικῶν.

Ἄλλα αἱ πρακτικαὶ λέγονται πρὸς τὴν τοῦ τέλους ἐνέργειαν· τοῖς οὖσας τοιούταις γάρ ἔστιν ἡ ἀλιθεία, τοῖς δὲ πρακτικαῖς, τὸ ἔργον, ὡς φησί τοιούτους οἱ Φιλόσοφοι ἐν β' τῶν Μετὰ τὰ φυσικά.

Τῶν δὲ πρακτικῶν ἐπιστημῶν αἱ μὲν εἰσὶ πρακτικαί, αἱ δὲ ποιητικαί· καὶ διαφέρουσσιν, διτι ποιητικαὶ μὲν εἰσὶν ὡν αἱ ἐνέργειαι διαβιβασθεῖσιν εἰς ὑπήρχη ἐξωτερικήν, καὶ οὐ μένουσιν ἐν τῷ ποιοῦντι, ὡς αἱ πρακτικαὶ ἐπιστήμαις, οἷον οἰκοδομική καὶ δισκιαία· πρακτικαὶ δὲ εἰσὶν αἱ ἀθεταῖς, ὡν αἱ ἐνέργειαι οὐ μεταβαίνουσιν εἰς ἐξωτερικήν ὑπήρχη,

1 Ποσαχῶς ἡ ἀφαίρεσις B, om C
26 ἱφ' ἥμην BC 28 titre omis BC

7 δύναται BC

17 εἴπης BC

ἀλλὰ μένουσιν ἐν τῷ ποιῶντι· καὶ ταῦτην τὴν διάκρισιν τίθησιν ὁ Φιλό-
σοφος ἐν τῷ Μετὰ τὰ φυσικά.

Περὶ τῶν θεωρητικῶν ὑπουργικῶν, οἵτιναν γραμματικῆς
καὶ λογικῆς.

Ἄλλαι δὲ εἰσὶν ἐπιστήμαις θεωρητικαῖς ὑπηρετικαῖς τῷ αρχοειδῶν,⁵
καὶ εἰσὶν αὗταις δύο, γραμματική διηλογίας καὶ λογική. Ὅτι δὲ εἰσὶν
ὑπηρετικαῖς τῷ αὐτοῖς αρχοειδῶν ἐπιστήμαις, δυνατὸν δεῖκνυσθαι.
Καὶ πρώτον περὶ τῆς λογικῆς.

Ἐπειδὴ πᾶσα τετράμητη σύγεια τρόπου τοῦ ἐπιστασθαι, οὐαὶ μὴ ἐν
πάσῃ ἐπιστήμῃ συγχωνεύεσθαι αὐτὸς ἀνατητικαῖς, ἔπειτα εἶναι τοῦ ἐπιστήμην,¹⁰
ἥτις διδάσκει τῷ γράμματι τὰς ἴδιας τηταξίας καὶ τὰ πάθη τοῦ ἐπιστημονικοῦ
τρόπου ἐν ἐκάκτῳ, ἐπιστήμῃ (α), ὡστε ἀποδειχνύναι περὶ αὐτῆς τὰ ἴδια
πάθη, διὸ τῷ αὐτοῖς αρχογόνῳ αὐτῇ, ἐστὶν γέ τι λογική, ὑπηρετικὴ οὖσα
τῷ αὐτοῖς αρχογόνῳ τῷ αρχοειδῶν θεωρητικῷ, καὶ ἐπομένως παρόν
τῷ αὐτοῖς αρχογόνῳ τῷ αρχογόνῳ.

16

Ἐντοῦ τοῦτον αὐτὸν δεῖκνυσθαι καὶ περὶ τῆς γραμματικῆς, διὸ ἐστιν ὑπουρ-
γικὴ τῷ αὐτοῖς αρχογόνῳ τῷ αρχογόνῳ τῷ αὐτοῖς αὐτοῖς τῷ αὐτοῖς αρχογόνῳ, διότι
ὅπερ εὑρίσκει τοις ἐν τῇς ἐπιστήμης ἀλίγον ἐστίν, πολὺ δέ ἐστιν ὅπερ
ἀπὸ αὐτοῦ διδάσκαλία καὶ μαθήσει παρέβεται, ως ἐν τῷ δευτέρῳ τῆς
Μετὰ | τὰ φυσικὰ λέγεται (β). Τὸ δὲ ὅργανον τῆς διαλεκτικῆς ἐστιν f. 8^v
ὁ σημαντικὸς λόγος, ως ἐν τῷ Περὶ αἰσθήσεως βιβλίῳ λέγεται. Διὸ
τοῦτο ἀναγκαῖα γέγονεν γέ τι ἐπιστήμη τῆς τὰς ἴδιας τηταξίας τοῦ σημαντικοῦ
λόγου διδάσκειν ἐμπελλεν· αὐτῇ, δέ ἐστιν γέ τι γραμματική. Διὸ τοῦτο γέ
γραμματικὴ ἀναγκαῖα ἐστὶ διὰ τὴν διάταξιν καὶ τὴν διαστολὴν ἐν ταῖς
ἄλλαις πάσαις ἐπιστήμαις, ἐπεὶ πᾶσα ἐπιστήμη ἐπιγενώσκεται διαστίξει,²⁰
ἡ διακρίσει, τῆς ὁ σημαντικὸς λόγος ἐστὶν ὅργανον· περὶ οὗ θεωρεῖ γέ τι
γραμματική, ἐπεὶ ἀλίγον ἐστὶν ὅπερ ἐκατοντάς ἀφ' ἔχοντος εὑρίσκει, ἀλλὰ
πάντα σχεδὸν ἔχομεν διὰ μαθήσεως.

(α) Σημείωσαι, ὅτι γέ μὲν λογικὴ ὑπηρετεῖ ταῖς ἄλλαις ἐπιστήμαις δισον πρὸς
τὸ ἐπιστασθαι, γέ δὲ γραμματική, δισον πρὸς τὴν διδασκαλίαν.

20

(β) Σημείωσαι, ὅτι γέ γραμματικὴ διδάσκει γῆμας τὸ ὅργανον τοῦ διδάσκειν·
ὁ δὲ διδάσκειν ἀναγκαιότατον ἐστὶν πρὸς τὴν πεποίησιν τῆς ἐπιστήμης. Καὶ ἐπειδὴ
τὸ ὅργανον τῆς διδασκαλίας ἐστὶν ὁ εὐσένετος λόγος, ως ἐν τῷ Περὶ αἰσθή-
σεως καὶ αἰσθήτοῦ λέγεται, διὰ τοῦτο γέ τι γραμματικὴ περὶ τούτου τοῦ λόγου
οὖσα τοῦ σημαντικοῦ, γέγονεν ἡμῖν ἀναγκαῖα.

25

Leçon II.

Division de la logique.

ΣΕΥΤΕΡΑ ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ

Ἡ διαίρεσις τῆς λογικῆς.

- 6 Πάσας οὖν τὰς ἀλλας ἀφέντες, περὶ τῆς λογικῆς γῦν μόνον σκοπώμεν· καὶ διὰ τοῦτο δεῖ διαιρεῖν αὐτὴν κατὰ τὴν διάκρισιν του ἀρχοειδοῦς ὑποκειμένου αὐτῆς. Τὸ δὲ ὑποκείμενον ἐν τῇ λογικῇ ἔστιν δὲπιστημονικὸς τρόπος, καθότι εἴστιν δργανον φύτις ἐπίσταται διπερ ἐπίσταται, ὥσπερ ἔστιν δὲ ὁρισμός, τῇ διαιρεσίᾳ, τῇ διπορθείξι. Καὶ λέγω καθότι ἔστιν
10 ὅργανον, διότι δὲπιστημονικὸς τρόπος κατὰ ἄλλον τρόπον ἔστιν ἔξις πορθομένη ἐκ τούτων τῶν ὅργανων, ὅποια ἔστιν τῇ λογικῇ, καθ' ἥν σηματίζειν φησίν δὲ Φιλόσοφος ἐν τῷ β' τῶν Μετὰ τὰ φυσικά, διεισδύεται τούτην τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν τοῦ ἐπιστασθαι τρόπον. Καὶ ἐπειδὴ διαιρέπος τοῦ ἐπιστασθαι τάττεται πρὸς τὸν συλλογισμόν, διὰ
15 τοῦτο λέγεται, διότι δὲ συλλογισμός ἔστιν ὑποκείμενον ἐν τῇ λογικῇ, ὥσπερ ἀρχοειδῆς τρόπος τοῦ ἐπιστασθαι, πρὸς δὲν οἱ ἀλλοι πάντες ἐπιστημονικοὶ τρόποι τάττονται. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν διαιρεσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ τρόπου,
20 διεισδύεται ἔστιν ὑποκείμενον ἐν δὲλῃ τῇ λογικῇ, διοῖος ἔστιν δὲ συλλογισμός, δὲλῃ τῇ λογικῇ διαιρεῖται.
- 20 Οἱ δὲ συλλογισμοὶ δύναται θεωρεῖσθαι διγάθαι· τῇ ἐν ἑκατῷ καὶ ἀπολελυμένῳ, καὶ οὕτως τῇ περὶ αὐτοῦ ἐπιστήμην ἔστι τοῦ βιβλίου τῶν Προτέρων ἀναλυτικῶν, τῇ καθὸτε ἔχει τὸ εἶναι ἐν τοῖς ίδίοις μέρεσι, f. 9 τοῦ ὑποκειμένου δηλονότε καὶ τοῦ δὲλου· καὶ τοῦτο ἔστι διγάθαι, | διότι τὰ μέρη, τοῦ συλλογισμοῦ καὶ νοοῦνται κατὰ τὸ ὑποκείμενον τοῦ συλλογισμοῦ
25 εἰσὶν ἐν τῷ πρὸς τὴν εἰδεικὴν καὶ ὡρισμένην διληγούσην συνέλαχυσμῷ. Αὗτη δὲ τῇ εἰδεικῇ δὲλῃ διπλῇ, ἐστιν, τῇ ἀναγκαῖᾳ, τῇ ἐνδιόξει· καὶ διὰ τοῦτο εἰσὶ δύο μέρη, τοῦ ὑποκειμένου. Άν μὲν γάρ δὲ συλλογισμὸς συνέλαχυται πρὸς τὴν ἀναγκαῖαν διληγούσην συνέλαχυται περὶ οὐ πραγματεύεται ως περὶ ὑποκειμένου, λαμβανόντων γῆμῶν τὸ ὑποκείμενον ἀντικείμενον, ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Ἱστέρων· ἐν δὲ συνέλαχυται πρὸς τὴν ἐνδιόξειν διληγούσην, οὐτοὶ διότι δὲαιλεκτικὸς συλλογισμὸς περὶ οὐ διορίζεται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Τεπικῶν. Περὶ δὲ τοῦ σοφιστικοῦ συλλογισμοῦ διορίζεται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Ἐλέγχων, οὐ καθότι ἔστι συλλογισμὸς τῇ μέρος συλλογισμοῦ, ἀλλὰ διότι ἔχει διμορφήτα τινα τῇ φαντασίαν τοῦ συλλογισμοῦ,
30 ἐν τρόπον περὶ τοῦ νεκροῦ ἀγθρώπου διορίζεσθαι δυνάμεθα, οὐ διότι ἔστιν

3 Αἰσχύνωσις δευτέρα C, om B
avant τοῦ add BC, biffé dans A4 Περὶ τῆς λογικῆς B, om C
20 Περὶ συλλογισμοῦ en marge B

ἀνθρωπος, ἀλλὰ δέσποινας ἔχει φαντασίαν καὶ ὁμοιότητας ζῶντος ἀνθρώπου.
Ἄν δὲ θεωρήταις ὁ συλλογισμὸς ὃς ἔχει τὸ εἶναι ἐν τοῖς δλικοῖς μέρεσιν,
τοῦτο ἐστὶ διχως· ἢ γάρ ἔχει τὸ εἶναι ἐν τοῖς προσεγένεσι μέρεσιν, ἢ ἐν
τοῖς πόρρω. Εἰ δὲ τοῖς πόρρω μέρεσιν, αὕτως ἐστὶ τὸ βιβλίον τῶν
Κατηγορῶν· εἰ δὲ τοῖς προσεγένεσιν, ἐστὶ τὸ βιβλίον τοῦ Περὶ ἑρμη-
νείας, ἐν τῷ διαρίζεται περὶ ἀποφάνσεως καὶ προτάσεως καὶ τῶν ἄλλων,
ἄπερ εἰσὶ μέρη προσεγένεται τοῦ συλλογισμοῦ, δέσποινας ἐκ δύο προτάσεων τεταγ-
μένων ἐν τρόπῳ καὶ σχήματι γίνεται ὁ συλλογισμός. Τὰ δὲ λοιπὰ βιβλία εἰσὶν
ὑπουργιακὰ τῶν προεργαμένων βιβλίων, οἷσιν τὸ τοῦ Πορφύρου καὶ τῶν ἐξ
ἄρχων· ταῦτα γάρ τοι πάντα εἰς τὸ βιβλίον τῶν Κατηγορῶν, εἰ καὶ τοῦ
διαφόρων, δέσποινας ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Κατηγορῶν διαλαμβάνεται περὶ
τῶν ἀσυμπλέκτων τῶν βιβλίων, καὶ οὗτοι γίνεται μνήμη, περὶ γενικωτάτου καὶ
εἰδικωτάτου, παραγένονται γένους καὶ εἰδους, καὶ περὶ τῶν ἀλλων ὅμοιων· καὶ
διὰ τοῦτο πρὸς τὴν τελεωτέραν διδασκαλίαν ἢ γνῶσιν τοῦ βιβλίου τῶν
Κατηγορῶν ἐποιήσατο ὁ Πορφύρος τὸ περὶ τῶν πάντας κατηγοριῶν
βιβλίον· τὰ δὲ βιβλία τῶν ἐξ ἄρχων τάττεται· πρὸς τὸ βιβλίον τῶν Κατη- f. 97
γορῶν, διὰ τὸ τὸν Φιλόσοφον ἐν ταῖς Κατηγορίαις στενῶν καὶ διὰ βρα-
χέων διορίσασθαι περὶ τῶν ἐπιχάρτων κατηγορῶν· καὶ διὰ τοῦτο Γιλιπέρτος
Πορφύρετάνος, ὃς ὁ Ἀλβέρτος φησί, συνέθηκε τὸ βιβλίον τῶν ἐξ ἄρχων, ἐν
φ' περὶ τῶν ἐξ κατηγορῶν ἐκείνων διαλαμβάνει πρὸς πληρεστέραν διδα- 20
σκαλίαν τοῦ βιβλίου τῶν Κατηγορῶν· ἐν φ' δὴ βιβλίῳ τὸ ἐξωθεν
ἐπεισόδιον εἰδος ἐστὶν ὑποκείμενον.

Ἐπει τὸ δὲ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Τοπικοῖς περὶ τόπου εἰτουν περὶ
συλλογισμοῦ διαλεκτικοῦ διαρίζεται δισον πρὸς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ καὶ τὴν
μεταχείρισιν, καὶ οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν (οὐ γάρ διαρίζεται τί ἐστιν ὁ τόπος 25
ὅρισταινως, οὐδὲ πάσσοι εἰσίν, ἀλλὰ φῆσθαι πᾶς ἐκ τῶν τόπων τῶν διακεκρι-
μένων δύναται τὸν τοπικὸν σύνθησθαι καὶ ἀποδείκνυσθαι τὸ ἐπιχείρημα), διὰ τοῦτο
ὁ Βοήτιος περὶ τοῦ τόπου διαρίζεται κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, διεκνὺς τί²
ἐστιν ὁ τόπος, καὶ οὐ μεταχειρίζεται αὐτὸν πρὸς τὸ διορίσασθαι τὸ
πρόβλημα· καὶ τοῦτο πεποίηκε πρὸς ἐγτελεστέραν διδασκαλίαν τοῦ βιβλίου 80
τῶν Τοπικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ ἔστιν ἀληθής καὶ ἀρίστη διάκρισις,
ἐν ᾧ λέγεται, διὰ τὸ μὲν Ἀριστοτέλης διαρίζεται περὶ τῶν τόπων οὐσιῶν
πρὸς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν μεταχείρισιν, ὃ δὲ Βοήτιος, δισον πρὸς τὴν οὐσίαν
καὶ τὴν ὑπαρξίαν αὐτῶν.

Ἐτοι δὲ Φιλόσοφος ἐν β' τῶν Ψυχέρων διδάσκεις ζητεῖν τὸ τί ἐστιν 85
τὴν μέσον τὸν ὄροσμόν, δις ἐστιν μέσον ἐν τῇ ἀποδείξει τῇ ἐδῷ τοῦ συλλο-
γισμοῦ καὶ τῆς διαχρέσεως. Καὶ ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἐπιστήμην παρέδωκεν

4 μέρεσιν ομ BC 13 περὶ αντ τῶν ομ BC 19 δ Ἀλβέρτος: S. Albert le Grand

ήμιν περὶ διαιρέσεως, ὁ Βοητίος τὸ τῶν Διαιρέσεων βιβλίον συγέθηκεν πρὸς ἐντελεστέραν εἰδῆσιν τοῦ δευτέρου τῶν Γραμμάτων ἀναλυτικῶν. Καὶ οὕτω ταῦτα τὰ τέσσαρα βιβλία, δηλονότι τὸ βιβλίον τοῦ Πορφύρου, τῶν ἔξι ἀρχῶν, τῶν Τοπικῶν τοῦ Βοητίου, καὶ τὸ τῶν Διαιρέσεων τοῦ αὐτοῦ, εἰσὶ περὶ τοῦ εὗ εἶναι τῆς λογικῆς, διότι τὴν τελεωτέραν ἡμῖν διέδασκαλίαν παρέχονται τῶν δευτέρων ἐπινοιῶν, αἱ εἰσὶν ὅντα τοῦ λόγου, περὶ ὧν ἔστιν ἡ λογική, διέτι, ὡς φησὶν Ἀβινσένας, ἡ λογική ἔστι περὶ τῶν δευτέρων ἐπινοιῶν τῶν ἐπικειμένων ταῖς πρώταις.

f. 10 | Περὶ ἐπινοιῶν πρώτων καὶ δευτέρων.

10 Οἱ πρὸς φανέρωας εἰδέναις δεῖ, ὅτι αἱ δεύτεραι ἐπίνοιαι εἰσὶ γνώσεις τιγές εἴτουν λόγοις αὐτοῦ τοῦ πράγματος λαμβανόμενοι ἐκ τινῶν τρόπων τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ κοινοτέρων, καὶ προύποτιθέασι τὴν πρώτην γνῶσιν τοῦ πράγματος, ὥσπερ ἡ σχετικὴ γνῶσις προϋποτίθησι τὴν ἀπολελυμένην.
 Πρώτη θὲ ἐπίνοια καλεῖται ἡ πρώτη τοῦ πράγματος γνῶσις εἴτουν ὁ 15 πρώτος λόγος ἡ τρόπος τοῦ νοεῖν τὸ πρᾶγμα, εἰλημμένος ἀπὸ τοῦ ιδίου τρόπου τῆς ὑπάρξεως· λόγου χάριν, ὥσπερ δύναμις νοεῖν τὸν ἀνθρώπον, πρώτην καθό ἐτοι λογιζόμενος ἡ νοῶν, καὶ αὕτη ἡ γνῶσις καλεῖται πρώτη ἐπίνοια εἴτουν πρώτος λόγος τοῦ νοεῖν τὸν ἀνθρώπον, εἰλημμένος ἀπὸ τοῦ ιδίου τρόπου τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ὃς ἔστι τὸ λογιζεσθαι· καὶ τὸ 20 πρᾶγμα τὸ οὕτως ἐγγνωσμένον καλεῖται πρώτη ἐπίνοια ἐν τῷ συγκεκριμένῳ· περατέρω δέ, ἐπειδὴν γνῶμεν οὕτω πρώτων τὸν ἀνθρώπον, καθό ἐτοι λογιστακός ἡ νοῶν, δυνάμενα μετὰ ταῦτα νοεῖν αὐτόν, καθό δύναται ἐν πλείστῃ εὑρίσκεσθαι· διαφέρουσιν ἀριθμῷ, κατηγορεῖσθαι· δυνάμενος κατ' αὐτῶν· καὶ οὕτω γνωσταόμενος ὁ ἀνθρώπος καλεῖται δευτέρα ἐπίνοια ἐξ ἀφαρέσσεως, ὥσπερ ἐτοιν ἡ εἰδότης, ἡ καθολικότης, αἵτινες εἰσὶ λόγοι τοῦ νοεῖν τὸ πρᾶγμα ἀπολελυμένως, ὡς ἔστιν ἐν πλείστῃ διαφέρουσιν ἀριθμῷ, ἡ εἰδεις· ὥσχύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Καὶ οὕτως αἱ τοιαῦται ἐπίνοιαι λαμβάνονται ἀπὸ τῶν κοινοτέρων τρόπων τῆς τοῦ πράγματος ὑπάρξεως ὥσπερ ἀπὸ τοῦ τρόπου τοῦ εἶναι ἐν πλείστῃ διαφέρουσιν ἀριθμῷ 25 διαφέρουσιν πρὸς τὸ εἰδεις, ἡ διαφέρουσιν εἰδεις διαφέρουσιν πρὸς τὸ γένος· ὥσχύτως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων. Καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ οὕτω νοούμενον ἔστι δευτέρα ἐπίνοια συγκεκριμένως· καὶ οὕτω δηλούν, ὅτι οἱ τρόποι οὕτως τῆς ὑπάρξεως γνώσεις εἰσὶν ἡγούμεναι ἐπίνοιαι διαφέρουσαι ἀλλίλων, ὡς εἴρηται.

Τούτων θεωργοθέντων, ίδωμεν τὴν λογικὴν κατὰ τὴν διαιρεσίν τῶν 30 δευτέρων ἐπινοιῶν τῶν ἐν τῷ συγκεκριμένῳ, περὶ ὧν ἔστιν ἡ λογική.
 Άἱ δὲ δεύτεραι ἐπίνοιαι διαιρεῖσθαι· διφείλουσι κατὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ

2 δευτέρου: βιβλίον B 3 τοῦ δευτέρου αντὶ καὶ add B 9 titre om BC
 14 Περὶ πρώτης ἐπιτοίας add en marge B 21 Περὶ δευτέρας ἐπιτοίας add en marge B

νοῦ, ἐπειδὴ εἰσιν δυτικὸς πραγμάτων τοῦ νοῦ. | Οὐ δὲ νοῦς ἔχει τριπλῆν f. 10
ἐνέργειαν εἰπούν γνῶσιν· μία ἐστὶν ἡ τῶν ἀπλῶν ἀντίληψίς· δευτέρα
ἐστὶν ἡ τῶν ἀντιληφθέντων ἀπλῶν σύνθεσις ἡ διαίρεσις· τρίτη ἐστὶν ἡ
ἐπιφορὰ ἡ ἡ διέξοδος ἀφ' ἐνὸς εἰς ἄλλο πρότερον ἀπὸ αἰτίας εἰς ἀποτέλεσμα,
ἡ ἀπὸ προηγουμένου εἰς ἐπόμενον. Αἱ δὲ διεύτεραι ἐπίνοιαι, περὶ τῶν ἐστιν
ἡ λογική, ἀποδίδονται τῷ γνωστῷ πράγματι κατὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ νοῦ.
Ἡ τοίγεν ἀποδίδονται τῷ πράγματι ἀπλῶς καταληφθέντι καὶ γνωσθέντι διὰ
τῆς πρώτης ἐνέργειας τοῦ νοῦ ὡς συντελεμένῳ, ἡ τῷ πράγματι γνωσθέντι
παρὰ τοῦ νοῦ διὰ τῆς διεύτερας ἐνέργειας, τις ἐστὶ τὸ τὰς ἀπλῶν κατα-
ληφθέντα συντελεμένον καὶ διαφέρειν, ἡ τῷ πράγματι γνωσθέντι κατὰ τὴν 10
τρίτην τοῦ νοῦ ἐνέργειαν, τις ἐστὶ τὸ διέξοδον, καὶ τὰ λοιπά.

Εἰ μὲν οὖν οὐ διεύτεραι ἐπίνοιαι ἀποδίδοντο τῷ πράγματι τῷ γνωσ-
θέντι διὰ τῆς πρώτης ἐνέργειας τοῦ νοῦ, ἐστι τὸ βιβλίον τῶν Κατηγορῶν,
ὅπερ ἐστὶ περὶ τῶν ἀπλῶν δρῶν ἀπλῶς καταληφθέντων· ἐστι γάρ περὶ
τοῦ κατηγορικοῦ ἀσυμπλέκοντος. Περὶ τῶν αὐτῶν δέ ἐστι καὶ τὸ βιβλίον τοῦ
Προτερέων καὶ τὸ βιβλίον τῶν ἐξ ἀρχῶν, ἅπερ ὑπηρετοῦνται τῷ βιβλίῳ
τῶν Κατηγορῶν, διαφόρως μέντοι γε, ὡς εἰργται πρότερον.

Εἰ δὲ αἱ διεύτεραι ἐπίνοιαι ἀποδίδοντο τῷ πράγματι τῷ γνωσθέντι
διὰ τῆς διεύτερας ἐνέργειας τοῦ νοῦ, περὶ τούτων διαλαμβάνεται ἐν τῷ
Περὶ ἐρμηνείας βιβλίῳ, ἐνῷ διορίζεται περὶ τε ἀποτελέσθεις καὶ 20
προτάσσεις καὶ συντελεσθεῖς καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως, ἅπερ εἰσὶν ἐπίνοιαι
διεύτεραι ἀποδίδομεναι τοῖς πράγμασι, καθός εἰσιν ἐντρυγμένα διὰ τῆς
διεύτερας ἐνέργειας τοῦ νοῦ· ἡ πρότερας γάρ ἐστιν ἐνέργεια τοῦ νοῦ ἡ
ἐπίνοια ἀποδίδομένη τινὶ ἀντικειμένῳ συμπεπλεγμένῳ ἐξ ὑποκειμένου καὶ
κατηγορουμένου· ὕστατως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. 25

Ἄγ δὲ αἱ διεύτεραι ἐπίνοιαι ἀποδίδονται πράγματι ἐγνωσμένῳ διὰ τῆς
τρίτης ἐνέργειας τοῦ νοῦ, τις ἐστὶ διέξοδος τοῦ νοῦ ἀφ' ἐνὸς συμπεπλεγ-
μένου εἰς ἄλλο, οὗτοι περὶ τούτων διορίζεται ἐν τοῖς λοιποῖς τῆς λογικῆς
μέρεσιν, ἐν οἷς περὶ τοῦ συλλογισμοῦ διαλαμβάνεται, διὸ ἐστι διεύτερα
ἐπίνοια | ἀποδίδομένη τοῖς πράγμασι κατὰ τὴν τοῦ νοῦ τρίτην ἐνέργειαν· f. 11
ἐν γάρ τῷ συλλογισμῷ γίνεται διέξοδος ἀφ' ἐνὸς συγθέτου εἰς ἔτερον,
ὅσπερ ἐν τῶν προτάσσεις εἰς τὸ συμπέρασμα· καὶ περὶ τούτου τοῦ συγθέτου
διαλαμβάνεται ἐν τοῖς λοιποῖς τῆς λογικῆς μέρεσιν, ὡς εἰργται, διαφόρως
μέντοι, διότι περὶ τοῦ συλλογισμοῦ καθ' αὐτὸν διορίζεται ἐν τῷ βιβλίῳ
τῶν Προτέρων· περὶ δὲ τοῦ συλλογισμοῦ καθόλικον πρὸς τὴν 25
ἔνδοξον ὄλην, διορίζεται ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Τοπικῶν· περὶ δὲ τοῦ
σοφιστικοῦ, ἐν τῷ τῶν Ἐλέγχων· περὶ δὲ τοῦ ἀποδεικτικοῦ συλλογισμοῦ,
εἴτουν τοῦ συνελκομένου πρὸς τὴν ἀναγκαῖαν ὄλην, διορίζεται ἐν τῷ
βιβλίῳ τῶν Γραμμάτων· αἱ δὲ Διατρέσεις τοῦ Βοητίου εἰσὶ διὰ τὸ

δεύτερον τῶν Ὑστέρων, καὶ τὰ Τοπικὰ τοῦ αὐτοῦ διὰ τὸ βιβλίον τῶν Ἀριστοτέλους Τοπικῶν.

Ἄλλ' οὐ μή τις νομίσῃ, ὅτι ὁ συλλογισμός, ὃς ἐστιν ὑποκείμενον ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων, ἐστὶν ὑποκείμενον ἐν ἐλῇ τῇ λογικῇ, εἰδέναι δεῖ, ὅτι ὁ συλλογισμὸς διχῶς δύναται θεωρεῖσθαι· ἡ δισον πρὸς πάντα τρόπον τῆς ἴδιας ὑπάρξεως διὰ τὴν ἔχει ἐν ἔχει τῷ αὐτῷ καὶ ἀπολελυμένως καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς μέρεσι, τοῖς τε τοῦ ὑποκείμενου καὶ τοῖς δλικοῖς, τοῖς προσεχέσι· καὶ τοῖς πόρρω καὶ πᾶσι τοῖς ἀλλοῖς τοῖς ἔχουσιν ἀπόδοσιν ἡ ἀγαφορὰν πρὸς τὸν συλλογισμὸν, καὶ οὕτως ὁ συλλογισμός ἐστιν ὑποκείμενον ἐν ὅλῃ τῇ λογικῇ· ἡ δύγαται θεωρεῖσθαι δισον πρὸς ἐνα τρόπον τῆς ὑπάρξεως μόνον, δηλονότε· δισον πρὸς τοῦτον τὸν τρόπον τοῦ εἶναι, ὃς ἐστιν καθ' αὐτὸν καὶ ἀπολελυμένως μόνον, δηλονότε· δισον πρὸς τὴν ὑλὴν καὶ τὸ εἶδος τὸ διφειλόμενον αὐτῷ κατὰ τε τρόπον καὶ σχῆμα, καὶ οὐχ ὡς ἐν ἐκείνῳ τῷ μέρει· ἡ ἐν ἀλλοῖ, καὶ οὕτως ὁ συλλογισμὸς μέρος ἐστὶ τοῦ συλλογισμοῦ τῷ πρώτῳ τρόπῳ θεωρουμένου, καὶ ἐστιν ὑποκείμενον οὕτως ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων· καὶ οὕτω διαφέρως ἐστὶ τὸ ὑποκείμενον ἐν ἐλῇ τῇ λογικῇ καὶ ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων.

Ωστε οὕτως δὲ οὐδὲ παρέλκει τὸ βιβλίον τῶν Φωνῶν καὶ τὸ περὶ τῶν Κατηγοριῶν καὶ τῶν Ἐξ ἀρχῶν, ως ἂν δόξειε, διὰ τὸ ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν Προτέρων διορίζεσθαι· περὶ τῶν ἀσυμπλέκτων ὅρων, | καθό εἰσι μέρη τοῦ συλλογισμοῦ, διότι τῷ μὲν βιβλίῳ τῶν Προτέρων ἀνίκει τῇ περὶ τῶν μερῶν τοῦ συλλογισμοῦ θεωρίᾳ, καθό εἰσι μέρη εἰσερχόμενα εἰς τὸν συλλογισμὸν, τοῖς δὲ ἀλλοῖς βιβλίοις, κατ' ἄλλον τρόπον, δηλονότε τῷ μὲν βιβλίῳ τοῦ Πορφύρου, δισον πρὸς τὸν τρόπον τοῦ λέγεσθαι κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων εἶδεις ἡ ἀριθμῷ, τοῖς δὲ Κατηγορίαις, δισον πρὸς τὸν λόγον τοῦ ὑποκείσθαι καὶ κατηγορεῖσθαι καὶ κατὰ ἄλλων λέγεσθαι· οὕτως καὶ τῷ βιβλίῳ τῶν Ἐξ ἀρχῶν.

Ἐπέρα διαίρεσις τῶν βιβλίων τῆς λογικῆς.

Ἴστεον δὲ ὅτι κατὰ τὸν Θωμᾶν γνῶντες ἀκούοντο, ἐπειδὸν ἡ ἀνθρωπος ἐν ταῖς ίδιαις ἐνεργείαις ἀπευθύνεται· τῷ τοῦ λόγου κανόνι, καὶ τοῦτο ἐστιν ἵδιον τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ λογικὰ, ἀπερ ἐρεθισμῷ τοις· καὶ ὅρμη φυσικῇ, πρὸς τὰς ἔχει τῶν ἐνεργείας ἀγονται, ὃ δὲ λόγος οὐ μόνον τὰς τῶν ταπεινοτέρων μερῶν τῆς ψυχῆς ἐνεργείας δύναται κατευθύνειν, ἀλλ' ἕτεροι καὶ τῶν ιδίων ἐνεργειῶν ἐστιν ἀπευθύνταις, ἕπει πρὸς ταῖς λογικαῖς τέχναις ταῖς ὑπὸ τοῦ λόγου εύρημέναις, διὸ ὡς ἡ ἀνθρωπος τεταγμένως ἐν πᾶσι πράγμασιν ἐνεργεῖ, καὶ τινα τέχνην εύρεσθηγαῖς ἀπευθύνταις τῆς λόγου ἐνεργείας τοῦ λόγου· καὶ αὕτη ἐστιν ἡ λογικὴ ἐπιστήμη, ἣτις οὐ μόνον διὰ τὸ κατὰ

λόγον εἶναι λογική ἐστιν, ὁ κοινόν ἐστιν ἀπόστολος ταῖς τέχναις, ἀλλὰ καὶ
ὅτι περὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τοῦ λόγου ὡς περὶ ὅλην ἐστίν· καὶ
διὰ τοῦτο δοκεῖ τέχνη τεχνῶν εἶναι, διότι ἐν τῇ ἐνέργειᾳ τοῦ λόγου ἡμᾶς
κατευθύνει, ἀφ' ἣς καὶ τέχναις πάσαις προΐασται.⁹ Οὐθεν τὰ μέρη τῆς λογικῆς
κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν ἐνέργειῶν τοῦ λόγου λαμβάνονται, αἱ εἰς τρεῖς·¹⁰
δύο τοῦ λόγου καθ' αὐτόν, ταυτέστατα καθός ἐστιν νοῦς, ἥτις νόησις τῶν
ἀδιαφόρων ἢ ἀσυμπλέκτων, πρὸς τὴν τάξιν τὸ βεβλίον τῶν Κατηγορῶν,
καὶ ἡ σύνθεσις ἥτις διαίρεσις, πρὸς τὸν Περὶ ἐρμηνείας· ἥτις δὲ τρίτη
ἐστιν κατὰ τὸ ίδιον τοῦ λόγου τουτέστατα κατὰ τὸ μεταβαθμεῖν, πρὸς ὃ
τάττονται τὰ λοιπὰ φύλακα τῆς λογικῆς. Καὶ ἔπειτα καὶ τοῦ λόγου ἐνέργειας
ἐσίκαστιν δύσον κατὰ τὴν τάξιν ἐνέργειας τῆς φύσεως, ἐν δὲ ταῖς ἐνέργειαις
τῆς φύσεως εὑρίσκεται τριπλῆ διαφορά· ἐν ταῖς μὲν γάρ ἡ φύσις ἐξ ἀνάγκης
ποιεῖ καὶ ἀδιαποτών, ἐν ἄλλοις δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον | ἐνέργειη, εἰ καὶ f. 12
δύνατο ποτε ἐλεύπειν τῆς ίδιας ἐνέργειας καὶ διαπίπτειν, ὡς ἐγτεθεῖν
εἶναι διπλῆ γένεργειαν, μίαν μὲν τὴν ὡς ἐν πλείστῃ γινομένην, ὥσπερ τα
διπόταν ἐξ σπέρματος τέλειον γεννηθῆναι φύσιν· ἑτέραν δὲ κατὰ διάπτωσίν
τινα, ὥσπερ ἐκ σπέρματος γίνεται τὸ τέρας διά τινας ἀρχῆς φύσιον·
εἰκότως καὶ ἐν ταῖς ἐνέργειαις τοῦ λόγου τῷ ποιαύτῃ εὑρίσκεται διαφορά.
Ἐστιν γάρ τις τοῦ λόγου πρόσοδος ἀνάγκη ἐπάγουσα καὶ ἀδιαποτωτος, τῇ τις
τὴν ἐπιστήμην ποιεῖ· ἔστιν ἐπέρα, ἐν τῇ ὡς ἐν πλείστῃ τὸ ἀληθεύσαν πυμπερά·²⁰
νεται, αἷνεν διμως ἀνάγκης· τρίτη, ἔστιν, ἐν τῇ διλόγοις ἐλλείπει τοῦ ἀληθεύσαν
δι! ἔλλειψιν ἀρχῆς τινος ἐν τῇ διεξόδῳ τοῦ λόγου φυλάττεσθαι προστηκούσης.
Τὸ μὲν δὴ μέρος τῆς λογικῆς τὸ τῇ πρώτῃ δουλεύον προσόδῳ κριτικὸν
λέγεται καὶ ἀναλυτικόν, ὡς δὲ ἀναλύσεως ἔχόμενον καὶ κρίσιν βεβαιάν
ποιεούν· καὶ τοῦτο διαφείται εἰς τὰ Πρότερα ἀναλυτικά, δύσον κατὰ²⁵
τὸ εἰδός μόνον τοῦ συλλογισμοῦ, καὶ εἰς τὰ "Γενερά, δύσον πρὸς τὴν
ὅλην σὺν τῷ εἰδεῖ· ἔστι γάρ ἐκεῖ περὶ ἀναγκαίων προτάσσεων ὁ λόγος.
Τῇ δὲ διευτέρᾳ προσόδῳ τοῦ λόγου δουλεύει τὸ εὑρετικὸν λεγόμενον· τοῦτο
δὲ διαφείται εἰς τρίτη· εἰς τὴν διαλεκτικήν, πρὸς τὴν τέτακται τὰ Τοπικά,
καὶ τὴν ἕρητορικήν καὶ τὴν ποιητικήν· ὥσπερ γάρ ἐν τῇ φύσει τῶν ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον ποιεύντων βαθμός τις εὑρίσκεται, διότι ἔσφρατὴς τῆς φύσεως
ἥ δύναμις ἔστιν ἴσχυροτέρα, τοσούτῳ προτάσσεων διαπίπτει, οὗτω καὶ
ἐν ταύτῃ τῇ διευτέρᾳ τοῦ λόγου προσόδῳ βαθμός τις εὑρίσκεται, καθόδ
μελλόν τε καὶ τίττον πρὸς τὴν βεβαιότητα τείνει. Διὰ τοῦτο δταν μὲν
γένηται πίστις ἥ ὑπέληψις τῶν προτάσσεων, εἰ καὶ μὴ ἐπιστήμη, τοῦ λόγου πρὸς
πρὸς τὸ λοιπόν, ἔστιν δὲ διαλεκτικὸς συλλογισμός· δταν δὲ οὐ γένηται
πίστις ἥ δόξα, ἀλλὰ τις ὑποψία τοῦ λόγου, οὐ πρὸς θάτερον τῆς ἀντιφάσεως
καθόλου ἀποκλίγαντος, εἰ καὶ μελλον πρὸς τοῦτο ἥ ἐκεῖνο ἕποι, ἔστιν
ἥ ἕρητορική· δταν δὲ γένηται ὑπόληψις τοῦ ἐτέρου μόνου μέρους τῆς ἀντι-⁴⁰

φάντασμας διότι τονος ἐμφάνισεως, ἔστιν ή ποιητική, ἐνάγουσα εἰς τις σπουδαῖον
f. 12v διότι τονος οἰκείας ὅμοιότητος. | Πάντα δὲ ταῦτα πρὸς τὴν λογικὴν φιλοσοφίαν
ἀνήκουσιν· τὸ γὰρ ἐνάγειν ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλο, τοῦ λόγου ἔστιν. Τῷ δὲ
τρίτῃ τοῦ λόγου πρόσδιψη η σοφιστικὴ δισυλλογή, ητις ἔστι τὸ περὶ τῶν
ἢ ἐλέγχων μέρος τῆς λογικῆς.

Leçon III.

Questions diverses.

ΤΡΙΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΙΣ.

Ζητήματα.

10

Πόστερον ή λογική ἔστιν ἐπιστήμη;

Ζητεῖται εἰπεῖν ἐπιστήμη ή λογική. Καὶ θεοῦ μή, διέτι οὐ τρόπος
τοῦ ἐπιστασθεῖται οὐκ ἔστιν ἐπιστήμη· η δὲ λογικὴ τρόπος ἐπιστημονικός
ἔστιν· ἀρχαὶ καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μεῖζων δείκνυται, δτι οὐ τρόπος τοῦ πράγματος
οὐκ ἔστιν τὸ πρᾶγμα. Ἡ ἐλάττων δείκνυται διὰ τοῦ Φιλοσοφοῦ ἐν δευτέρῳ
15 τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ λέγοντος δτι η λογική ἔστι τρόπος τοῦ ἐπιστασθεῖται.
Οὗτον φησὶν ἔχει, δτι μάταιόν ἔστι ζητεῖν τὴν ἐπιστήμην ἄμα καὶ τὸν
ἐπιστημονικὸν τρόπον. Καὶ φησὶν Ἀριερόης ἔχει ἐπιστημονικὸν λέγεσθαι
τρόπον τὴν λογικήν.

Ἐπι, πᾶσα ἐπιστήμη ἔστιν ἐξ οἰκείων· η δὲ λογική οὐκ ἔστιν ἐξ
20 οἰκείων. Ἡ μεῖζων δείκνυται ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Υστέρων· η δὲ λογικὴν
δείκνυται ἐκ τοῦ τὴν λογικὴν εἶναι ἐκ τῶν κοινῶν, ώς ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν
Τοπικῶν φαίνεται, ἐπει λέγεται δτι πρὸς τὰς ἀπαρτῶν τῶν μεθόδων
ἀρχὰς ὁδὸν ἔχει.

Ἐπι, τὸ τενὸς ἐπιστήμης ὑποκείμενον δεῖ νοητὸν εἶναι· τὸ δὲ τῆς
λογικῆς ὑποκείμενον οὐκ ἔστι νοητόν· ἀρα καὶ τὰ λοιπά. Ἡ μεῖζων
ἀρχὴ ἔχειται φανερά. Ἡ ἐλάττων δείκνυται διχῶς. Πρῶτον, οὕτως· διπερ
οὐκ εἶναι δύναται αἰσθητόν, οὐκ ἔστι νοητόν, διέτι οὐ νοῦς οὐ γράμματος
γραμματικός· ἐκ τῶν αἰσθητῶν· οὐ δὲ συλλογισμός, οὐ δὲ τοῦ ὑποκείμενον τῆς
λογικῆς, οὐκ ἔστιν αἰσθητός· οὐ γάρ τις ὁρᾷ τὸν συλλογισμὸν οὔτε ἀλλα
20 αἰσθάνεται· ἀρα καὶ τὰ λοιπά. Δεύτερον, οὕτως· τὸ τενὸς
διηγάμεως ἀντικείμενον δεῖ αὐτῆς προηγεῖσθαι· τῆς διηγάμεως· τὰ δὲ διηγα
τῆς λογικῆς οὐ προηγεῖται τοῦ νοῦ, μᾶλλον δὲ ἐπονταί· ἀρα καὶ τὰ λοιπά.
Ἡ μεῖζων φανερά. Ἡ ἐλάττων δείκνυται οὕτως· τὰ λογικῶς διηγα
κτίζονται ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ νοῦ· διότι τοῦτο οὐ προηγοῦνται τοῦ νοῦ·
35 περὶ οὖς ἀρχὴ ἔστιν η λογικὴ οὐκ ἔστι τοῦ νοῦ ἀντικείμενον, καὶ εἰ μὴ
ἔστιν ἀντικείμενον τοῦ νοῦ, οὐδὲ νοητόν ἔστιν· ἀρα καὶ τὰ λοιπά.

'Αλλ' εἰς τούγχαντίον εἰσὶ πάντες οἱ ἔξιγγηται καὶ πάντες κοινῶς οἱ περὶ τῆς λογικῆς ἔξιγγακότες.

| Πρὸς τὸ δέ τοι μήπα τοῦτο τοιγέτες δέεις τῶν προτάσσεων εἰπον τὴν λογικὴν f. 13 μὴ εἶναι ἐπιστήμην, ἀλλὰ μόνον τρόπον τοῦ ἐπιστασθαι· ἀλλ' ἐγὼ διὰ βραχέων φημί τὴν λογικὴν εἶναι ἐπιστήμην, διέτι, ὡς ἐν τῷ πρώτῳ τῶν 5 Τοτέρων φαίνεται, ἢ ἐπιστήμην τοῦ συμπεράσματος τῆς ἀποδεῖξεως, διέτι τὸ ἐπιστασθαι ἐστὶν ἀποτέλεσμα τῆς ἀποδεῖξεως, ἐν τῇ δείκνυται τὸ ἕδακ πάθη οὐκέτε τοῦ ὑποκειμένου διὰ τῶν οἰκείων ἀρχῶν αὐτοῦ τοῦ ὑποκειμένου. Τούτου τοίνυν λογικότος, ἐπιχειρῶ σύνταξιν. Ἡ πεντε ἀποτελέσματος γνῶσταις διὰ τῶν οἰκείων ἀρχῶν αὐτοῦ καὶ τῶν αἰτιῶν 10 ἐστὶν ἐπιστήμη, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ δροσεῦ αὐτοῦ τοῦ ἐπιστασθαι· ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Τοτέρων, ἐν τῷ δείκνυται, διὰ ἐπιστασθαι· ἐστὶ τὸ πρᾶγμα τοῦ διὰ τῆς αἰτίας γνώσκειν, καὶ διὰ ἐκείνου αἰτία ἐστί, διὰ τοῦ τὸ πρᾶγμα ἐστι, καὶ διὰ αδύνατον ἀλλως ἔχειν. Ἡ δὲ λογική, ἐστι τοιαύτη γνῶσις· ἐστι γάρ τι ταῦτα, οὗ γνωσθέντος, γνώσκονται πάντα τὰ λογικὰ διὰ τῶν πρᾶγμάτων αὐτῆς καὶ τῶν οἰκείων ἀρχῶν, καὶ τοῦτο δῆλον τῇ ἐπιστημονῇ· ἐφ' ἐκάστου διατάξει λογικοῦ· διὰ τοῦτο ἡ λογική, ἐστιν ἐπιστήμη.

Πρὸς τὸ πρώτον τοίνυν λεκτέον κοινῶς, διὰ διληθέες ἐστι τὸ τὸν ἐπιστημονικὸν τρόπον μὴ εἶναι τὴν ἐπιστήμην ἐκείνην, τῆς ἐστιν δὲ ἐπιστημονικὸς τρόπος· δύναται μέντοι εἶναι ἀλλη ἐπιστήμη. Τοῦτο δὲ οὐκ 20 ἔρρωται, διέτι τὴν λογικὴν οὐκ ἔστι μόνον τρόπος τοῦ ἐπιστασθαι· ἐν ταῖς ἀλλαῖς ἐπιστήμαις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν ἔχυτῃ. Διὰ τοῦτο βέλτιστον ἐστὶν ἀλλως λέγειν, διὰ δὲ τοῦ ἐπιστασθαι· τρόπος διεγῶς λέγεται· ἐνα μὲν τρόπον, ώς δργανον τοῦ ἐπιστασθαι, φέτος ἐπιστασθαι διερ οὐ πρόστις, ὥσπερ ἐστὶν ἡ ἀπόδειξις, δὲ δριτός, ἡ διαίρεσις· ἀλλον τρόπον λαμβάνεται δὲ ἐπιστημονικὸς τρόπος ώς ἡ ἔξις ἡ ἡ γνῶσις ἐν τῇ ψυχῇ, τοιαύτης προσγίνεται περὶ τούτων τῶν τῆς ἐπιστήμης δργάνων. Τῷ μὲν οὖν τρόπῳ τῷ προτέρῳ λεγομένος δὲ τοῦ ἐπιστασθαι· τρόπος οὐκ ἔστιν ἐπιστήμη· καθόδη δέ ἐστιν ἔξις περὶ αὐτῶν τῶν τῆς ἐπιστήμης δργάνων ώς περὶ ὑποκειμένου, καλῶς δύναται εἶναι ἐπιστήμη | διὰ τὸ ταῦτα τὰ δργανα τοῦ ἐπιστασθαι, οἷον f. 13⁺ τὸν δριτὸν καὶ τὸ λοιπόν, ἔχειν αἰτίας καὶ ἀρχάς, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα διατάξεις τρόπον ἐστὶν ἐπιστήμη, τοιαύτης προσγίνομένη, τὴν παρεξομένη περὶ τούτων τῶν τοῦ ἐπιστασθαι δργάνων διὰ τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔστιν δὲ τοῦ ἐπιστασθαι· τρόπος κατὰ τὸν πρῶτον διηθέντα τρόπον. 25

Πρὸς τὸ δεύτερον, διὰ πᾶσα ἐπιστήμη ἐξ οἰκείων ἐστί, συγχωρῶ· περὶ δὲ τοῦ τὴν λογικὴν μὴ εἶναι ἐξ οἰκείων, φημί διὰ, εἰ καὶ τὰ περὶ ὧν ἔστιν ἡ λογική κοινά εἰσι ταῖς ἀλλαῖς ἐπιστήμαις κατ' ἐφαρμογήν,

διέρτι τὰ δοντα τὰ ἐν τῇ λογικῇ θεωρούμενα εἰσὶν ἐπίνοιαι δυνάμεναι πάσαις ἐφαρμόζεσθαι ταῖς ἐπιστήμασι καὶ διοιαδήτινι οὐλῇ, εἴτε φυσικῇ ἐστιν, εἴτε μαθηματικῇ, εἴτε θείᾳ, ὥσπερ γέ ἐπίνοια τοῦ κατηγορουμένου καὶ ὑποκειμένου καὶ ἐπὶ τῶν ἀλλων ἐπιφεύγων δμοίως, δμως ίδια εἰσι ταῦτα τῆς λογικῆς.

Πρὸς τὸ τρίτον, διχῶς τὸ δύναται νοητὸν εἶναι, η πρώτως, η δευτέρως. Τὸ γοῦν πρώτως νοητὸν δεῖ εἶναι αἰσθητὸν πρώτως δι' ἔχετο, η διὰ τῶν συμβιβλητῶν αὐτῷ, οἷον τῶν διαστάσεων η τῶν ποιοτήτων τῶν αἰσθητῶν, φασερ γέ λευκότητες, η μελανία καὶ τὰ λοιπά. Ἀλλὰ τὸ δευτέρως νοητόν, τὸ τούτεστι τὸ ἐκ τῆς ἐπέρου κοίτεως νοητόν, οὐ δεῖ εἶναι αἰσθητόν, ὥσπερ γέ στέργησις νοητή εἶται διὰ τῆς ἔξεως. διὰ τοῦτο οὐ δεῖ τὴν στέρησιν εἶναι αἰσθητήν. Άλλο δὲ ἐπίνοια περὶ ὧν εἶται η λογική νοοῦνται διὰ τῶν νοήσεων τῶν πραγμάτων ἐφ' αἷς θεμελιοῦνται· καὶ διὰ τοῦτο οὐ δεῖ ταῦτας εἶναι αἰσθητάς. Καὶ ἐάν τις λέγῃ, διε πᾶν τὸ νοούμενον ἡρτημένον εἶταιν ἐκ τῆς αἰσθητεως, εἰ καὶ μὴ ἀνάγκη τοῦτο αἰσθητὸν εἶναι· εἰ οὖν οὐ διέντεραι ἐπίνοιαι νοοῦνται, δεῖται ἡρτηθαι ταῦτας ἀπὸ τῆς αἰσθητεως· λέγω δέ τοι ἀληθές ἐστι τὸ τὸ νοούμενον ἡρτηθαι τῆς αἰσθητεως, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρῶ τὰς γνῶσεις τούτων τῶν ἐπιεικῶν ἡρτηθαι εἰ τῆς αἰσθητεως, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ πρώτου πρὸς τὸ ἔσχατον η γνῶσις τὸ τῶν δευτέρων ἐπιεικῶν τούτων ἡρτηται· εἰ τῆς αἰσθητεως. Τὸ δὲ δεῖν f. 14 προηγεῖσθαι τῆς δυνάμεως | τὸ ταῦτης ἀντικείμενον ἀληθές ἐστι περὶ τοῦ ἀντικείμενου τοῦ πρώτου καὶ ἀρχοειδοῦς, ἀλλὰ τὸ δεύτερον καὶ οὐκ ἀρχοειδὲς ἀντικείμενον οὐ δεῖ προηγεῖσθαι ἀπλῶς τῆς δυνάμεως, τοις ἐστιν ἀντικείμενον, ἀλλὰ μόνον δισον πρὸς ἐκείνην τὴν ἐνέργειαν καθ' ην αὐτὸς θεωρεῖ τὸ ὑποκείμενον. "Οὐδὲ τοῖνυν τὰ λογικὰ δοντα οὐ προηγοῦνται τοῦ νοῦ, ἀλληθές ἐστιν ἀπολελυμένως· δισον μέντος γε πρὸς αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν, τοις ἐστι τὸ ἐπιστασθαι, τὰ λογικὰ αὐτὰ προηγοῦνται τοῦ νοῦ, διέρτι δεῖ πρώτον εἶναι αὐτὰ τὰ λογικὰ δοντα πρὸ τοῦ λαβεῖν τινα καὶ ἔχειν ἐπιστήμην περὶ αὐτῶν.

ποτέρον πραγματική ἐστιν, η λογική, η λογική ἐπιστήμη.

Ζητεῖται εἴτε εἴπερ η λογική ἐπιστήμη πραγματική ἐστιν, η λογική, τούτεστι τοῦ δοντοῦ τοῦ λόγου. Καὶ δικεῖ εἰναι ταῦτην πραγματικήν, διέρτι ἐκείνη, η ἐπιστήμη, ἐστὶ πραγματική, τοις θεωρεῖ τὰ πραγματικὰ δοντα εἶτουν τὰ ἔξω τῆς ψυχῆς ὑφεστῶτα πράγματα· η δὲ λογική ἐστι τὰ αὐτά· ἄρα καὶ τὰ λοιπά. Ή μεῖνων φανερά. Ή ἐλάττων δείκνυται· διέρτι εἰν τῇ λογικῇ διαλαμβάνεται περὶ τῶν κατηγοριῶν ηγουν οὐσίας,

6 διχῶς — εἴναι: διγενές τι ἐστιν νοητὸν εἴναι διχῶς BC. A corrigé en marge la leçon BC, qu'il porte dans le texte.